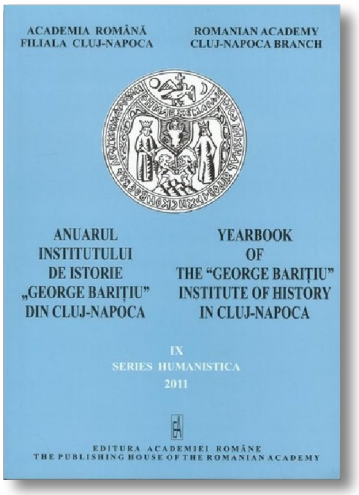

ISSN 1584-4404

Yearbook of the George Barițiu History Institute of Cluj-Napoca
Series *Humanistica*

humanistica.ro

Produsul intern și extern al unei comunități umane

Vasile Marian

How to cite this article:
Marian, Vasile (2011) *Produsul intern și extern al unei comunități umane*, Yearbook of the George Barițiu History Institute of Cluj-Napoca, Series Humanistica, Vol. 9, pp. 213–228. DOI: 10.5281/zenodo.22966078

© 2011: The Publishing House of the Romanian Academy.
Humanistica Yearbook is published online since 2003.
Submit your article to Humanistica Yearbook: secretariat.dcsu@acad-cj.ro

ECONOMIE ŞI DREPT

PRODUSUL INTERN ŞI EXTERN AL UNEI COMUNITĂȚI UMANE

Vasile Marian
Institutul de Istorie „G. Barițiu" din Cluj-Napoca

Abstract. *Man has become and it is what it is through **the useful results** of his actions, and the quantity and quality of these results is a measure of the human individual and social development, measure which is called **product**, in the absence of another term, less contestable. There are **domestic products** or **external products**, depending on the territory of origin of its authors.*

*Instead of **results**, in the current understanding of this term – effect of a cause, in the notion of product – generally domestic and especially external – many persons include, when they speak about **services**, their cause, often called **production**.*

*After a short attempt to make a distinction between the semantic roles of these terms – **product**, **services** and **production** – we return to the uses of the language in what concerns the notion of **product**, uses which we cannot ignore, and we demonstrate that not only **it**, but also the notions of **domestic** and **internal products** allow the adding of epithets such as : net, gross and global and the acquisition, in this manner, of a system of indicators which, through their level and structure (described in a synoptic table) allow, if calculated, a better characterization of the richness of citizens **in every territory** (village, town, city, county, region, country, community of states, continent, etc.) not only in some territories (done until now).*

Key words: *product*, *service, production, domestic product*, *external product*.

Omul a devenit ceea ce este prin rezultatele utile ale acțiunii sale: bunuri obiectuale/ palpabile/ tangibile şi servicii, pentru el şi pentru semenii săi, iar cantitatea acestor rezultate a fost şi continuă să fie unul dintre cei mai importanți indicatori ai dezvoltării lui individuale şi sociale, indicator numit, în lipsa unui alt termen, mai puțin discutabil, *produs*, care, din punctul de vedere al teritoriului căruia îi aparțin autorii lui, poate fi: *intern* şi *extern*.

1. CONSIDERAȚII GENERALE

Se spune că „Acțiunea umană este comportamentul îndreptat către un țel"[1]. Un țel poate fi mai îndepărtat sau mai apropiat de satisfacerea dorinței aceluia care

[1] Ludwig von Mises, *Acțiunea umană. Un tratat de teorie economică*, traducere (de Dan Cristian Comănescu) a celei de-a 4-a ediții a lucrării *Human Action* (Henry Regnery, Chicago, 1966), cap. 1, p. 12 (http://www.misesromania.org/carti/au/au00.htm).

An. Inst. de Ist. „G. Barițiu" din Cluj-Napoca, Series Humanistica, tom. IX, 2011, p. 213–228

acționează, iar pentru atingerea lui se întrebuințează anumite mijloace. Unul dintre mijloacele întrebuințate este munca, desfăşurată în contextul unei diviziuni şi cooperări sociale. Într-un astfel de context social, se desfăşoară chiar şi munca de spălare a cămăşii de pe tine sau de preparare a unei ceşti de cafea pe care o bei apoi singur ori în compania unor semeni ai tăi, respectiv activitatea menajeră[2].

Diviziunea muncii şi cooperarea care rezultă din această diviziune se desfăşoară în timp şi spațiu – aici fiecare dintre noi are o stabilitate mai mică sau mai mare. Spre deosebire de melc, care-şi duce casa în spinare oriunde pleacă, casele noastre sunt de regulă imobile, iar noi ni le schimbăm totuşi de puține ori în cursul scurtei noastre existențe. De aici, o anumită organizare a noastră – administrativă, economică, militară, politică etc. – în teritoriul pe care-l ocupăm, temporar sau pentru vreme mai îndelungată, context în care vorbim de state naționale, state comunitare, provincii, regiuni (ba de dezvoltare, ba culturale, ba autonome sau identitare, ba de alt fel[3], în cadrul aceluiaş stat ori în două sau mai multe state naționale[4]), județe, comune etc.

La un nivel sau altul de organizare a teritoriului apar şi se rezolvă, parțial ori pe deplin, de moment ori pentru o vreme mai îndelungată, fel şi fel de probleme, potrivit unor politici şi practici mai mult sau mai puțin adecvate.

[2] „MENAJE (GOSPODĂRII), sector instituțional ce reprezintă ansamblul unităților economice-persoane fizice pe teritoriul unei țări, unde realizează operațiuni economice care privesc viața lor casnică, menajul propriu. Se disting: **m**.(**g**.) **rezidente** şi **nerezidente**. **M**. **rezidente** sunt stabilite într-o țară şi îndeplinesc condiția de unitate economică sau instituțională, aşa cum reiese din definiție. Acestea sunt, la rândul lor: a) **m**. **ordinare**, compuse din familii legate prin înrudire sau prin căsătorie şi care trăiesc în aceeaşi locuință; b) **m**. **colective** sau **populația instituționalizată**, formată din cei ce trăiesc în mod obişnuit în colectivitate. **M**. **nerezidente** sunt prezente într-o țară, dar nu îndeplinesc condițiile de unitate economică instituțională. Principalele operațiuni ale **m**. privesc consumul, dar şi producția de bunuri şi servicii pentru consumul propriu. Veniturile lor principale provin din remunerarea factorilor de producție şi din transferuri de la celelalte sectoare instituționale. În anumite țări, sectorul **m**. cuprinde şi un **subsector** al **întreprinderilor individuale** (familiale), care desfăşoară de regulă activități agricole, de comerț şi de artizanat şi care nu au personalitate distinctă de a celor ce le dețin. Veniturile acestora provin din vânzarea produselor" (Paul Tănase Ghiță, apud *** *Dicționar de economie*, ediția a 2-a, Bucureşti, Edit. Economică, 2001, p. 280).

[3] *Regiunea* „este un spațiu de dezvoltare optimal pentru condițiile lumii în care trăim"; „regiunile contează din ce în ce mai mult în plan politic"; în plan cultural şi identitar „ele au devenit spațiul de referință", iar „în plan economic şi social nivelul regional a dobândit, în unele domenii, un nivel extrem de ridicat de pertinență"; se vorbeşte „despre o «Europă a Regiunilor» în vederea unui loc mai important pentru regiuni în procesul decizional european, sau despre o «Europă cu Regiunile» pentru a semnala rolul lor mai modest." (Cristian Barna, *Dezvoltarea regională în Europa*, Cluj-Napoca, Edit. Fundației pentru Studii Europene, 2007, p. 342 şi 343).

[4] „Părți din Texas şi din sudul Californiei se unesc cu fâşii din nordul Mexicului în două mari regiuni economice cu dublă naționalitate [...]"; în altă parte a lumii, o regiune „include oraşul Helsinki şi se întinde peste graniță până la Tallin, în Estonia; o alta se află de cele două părți ale frontierei dintre Finlanda şi Karelia rusească, iar o a treia include Narva în Estonia şi Ivangorod, în Rusia. Organizația Națiunilor Unite a propus dezvoltarea Regiunii râului Tiumen, care mărgineşte Rusia, China şi Coreea de Nord", iar *Financial Times* vorbeşte „despre o conexiune Vladivostok–Vancouver–Saporo", care „«ar putea deveni uzina electrică a Pacificului»" (Alvin şi Heidi Toffler, *Avuția în mişcare*, Bucureşti, Edit. Antet, 2006, p. 68).

Dintre problemele care se ridică la nivel teritorial în legătură cu diviziunea muncii şi cooperarea care derivă din această diviziune amintesc: a) produsul intern şi extern; b) ocuparea forţei de muncă în teritoriu; c) balanţa comercială a teritoriului; d) balanţa de plăţi a teritoriului; e) bugetul autorităţii publice teritoriale; f) nivelul preţurilor şi veniturile în teritoriu; g) resursele băneşti în teritoriu; h) ş.a.

În continuare, ne referim pe scurt doar la *produsul intern* şi la *produsul extern*, pornind de la termenul uzual de *produs*[5], căruia lumea îi subsumează când un *rezultat* sau un *anumit rezultat* a ceva, când şi *ceva*-ul care are un *rezultat* sau un *anumit rezultat*.

În primul caz, spune autorul unei lucrări de referinţă în domeniul *praxeologiei*, „Se vorbeşte de produse transformate, plăsmuiri, creaţii, rezultate, artefacte etc.", şi asta „în funcţie de material, de obiectul prelucrat şi de modul în care s-a acţionat asupra lui" de către om, iar un astfel de *produs* poate fi „grămada de surcele" a unui spărgător de lemne, „un punct scris (sau o pată de cerneală făcută neintenţionat)" de către „un om care scrie", „un individ care stă când un paznic îi strigă «Stai!»", „un clopot care a fost sunat" de către clopotarul care-l trage de funie, un ceasornic care nu vrea să meargă bine după ce a fost creat[6] ş.a.m.d., de unde rezultă „că orice produs este un transformat al propriului său material, un transformat a ceva din care a apărut şi care a fost un stadiu nemijlocit anterior al unui lucru în schimbare, stadiul lui şi mai anterior fiind materialul potenţial"[7], în vreme ce „în accepţia curentă (...) lucrurile sunt considerate produse exclusiv din punctul de vedere al operei intenţionate, cu condiţia ca obiectul (obiectul şi lucrul sunt sinonime, iar un lucru este şi o persoană – precizează, în alte locuri, acest autor[8]) să fi dobândit însuşirile urmărite ca rezultat al operei executate"[9]. *Produsul*, în această accepţiune, este un anumit *eveniment* ulterior, *efect*[10], *operă*[11] sau

[5] În mod curent, prin *produs* se înţelege un „bun material rezultat dintr-un proces de muncă" [Academia Română – Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan", *Dicţionarul explicativ al limbii române*, ediţia a 4-a, Edit. „Univers Enciclopedic", Bucureşti, 1998 (DEX '98) – http://dexonline.ro/search.php?cuv=produs]. Însă, dacă acceptăm că, în afară de *bunuri* sau *rezultate materiale*, avem şi *bunuri/rezultate imateriale*, atunci lucrurile se schimbă; noţiunea de *produs* capătă un sens mai larg, iar „aici" eu acest „sens" îl am în vedere.

[6] „Este adevărat că se vorbeşte şi de produse nereuşite", dar „şi în acest caz obiectul respectiv se numeşte produs, având în vedere însuşirile intenţionate materializate în el. Se cheamă că este nereuşit pentru că nu s-a reuşit să i se confere şi celelalte trăsături. Astfel, de exemplu", un „ceas care nu merge bine este subsumat noţiunii de ceas nu pentru că merge rău, ci pentru că este în orice caz un ceas (iar ceasornicarul a vrut să facă tocmai un ceas, şi nu altceva)" (Tadeusz Kotarbinski, *Tratat despre lucrul bine făcut*, Bucureşti, Edit. Politică, 1976, p. 71).

[7] *Ibidem*, p. 67–73.

[8] *Ibidem*, p. 42 şi 67.

[9] „Obiectul este considerat produs atâta timp cât posedă aceste însuşiri" – „urmărite ca rezultat al operei executate." „De exemplu, produsul unei fabrici de cutii este cutia deoarece pereţii ei au fost asamblaţi într-un întreg determinat. Ea încetează să fie produsul fabricii respective în momentul în care se desface în bucăţi" (*Ibidem*, p. 71).

[10] „[...] efectul este întotdeauna un eveniment oarecare" (*Ibidem*, p. 56).

[11] „O operă este orice efect al unei cauze constând într-un impuls voit", dar „încercând să facem teoria acţiunii eficiente şi cristalizând în acest scop noţiuni curente, adeseori vagi, intenţionăm

rezultat al uneia ori al mai multor *cauze*, care în limbajul zilnic poartă numele specific de *producţie* – alcătuită din tot felul de *acte elementare* sau *simple*[12], succesive şi/sau concomitente. Aici, în mod voit sau nu, se face abstracţie de termenul *serviciu* sau *servicii*, datorită, probabil, conotaţiilor divergente dobândite de el în decursul timpului sau subsumării lui, într-unul din conţinuturile sale, termenului de *producţie*.

În al doilea caz, ne spun alţi autori, „produsul muncii nu ţine seama „de forma lui exterioară", de faptul dacă „este vorba de valori de întrebuinţare sau de servicii", iar „în condiţiile producţiei de mărfuri", el „se transformă în marfă" şi are, în anumite condiţii istorice, următoarele componente: „valoarea mijloacelor de producţie consumate, valoarea produsului pentru sine şi valoarea produsului pentru societate"[13].

Aşadar, uneori se consideră că o categorie de produse constă din valori de întrebuinţare, iar o altă categorie de produse constă din servicii – care n-ar fi valori de întrebuinţare, în vreme ce alţi autori alătură, după cum am văzut, serviciile ba la produse (în loc eventual de produse de un anumit fel, de produse „speciale", lăsând astfel să se înţeleagă că serviciile n-ar fi produse), ba la bunuri (în loc eventual de bunuri de un anumit fel, de bunuri „speciale", lăsând astfel să se înţeleagă că serviciile n-ar fi bunuri), iar serviciile care se vând şi cumpără le alătură mărfurilor (în loc eventual de mărfuri de un anumit fel, de mărfuri „speciale", lăsând astfel să se înţeleagă că asemenea servicii n-ar fi mărfuri)[14].

Dar, în viziunea noastră, o vorbire corectă nu suportă să se spună că un serviciu este un produs ce se consumă în vreme ce el se obţine [în loc de *ceva* care există la sfârşitul procesului sau proceselor care l-a(u) *premers*[15]] şi nici că un asemenea produs este persoana, maşina sau alt *furnizor* al respectivului serviciu[16], deşi în acest din urmă caz am văzut cu câteva rânduri mai înainte că, apelând la aşa-zisul *perfect compus* pasiv (ex.: clopotul a fost sunat), şi alţi autori consideră a

să delimităm în acest punct lăcomia de conţinut a termenului de operă şi să nu dăm niciodată această denumire unor corpuri, păstrând pentru aceasta denumirile de produs, creaţie, elaborat, fabricat etc" (*Ibidem*, p. 56 şi 57).

[12] „Înţelegem prin act simplu actul care se datoreşte unui singur impuls" (*Ibidem*, p. 54).

[13] I. Mărculescu, N. Nichita, *Serviciile şi modernizarea economiei româneşti*, Bucureşti, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1977, p. 76–77.

[14] „După cum se ştie, principalele funcţii ale monedei sunt: a) *mijloc de măsură a valorii* mărfurilor şi serviciilor [...]; b) [...] mijloc de stingere a datoriilor născute din schimbul de bunuri şi servicii [...]" (Silviu Cerna, Liliana Donath, Victoria Şeulean, Diana Bărgălăzan, Bogdan Boldea, *Economie monetară şi financiară internaţională*, Timişoara, Edit. Universităţii de Vest, 2005, p. 17)

[15] „Un gânditor care îşi meditează lucrarea sa până în ultimele amănunte înainte de a o încredinţa hârtiei şi tiparului, poate spune că opera sa a fost gata încă din faza ei pur mintală" (Tudor Vianu, *Studii de filosofia culturii*, Bucureşti, Edit. Eminescu, 1982, p. 363).

[16] După unii autori, *serviciile* s-ar caracteriza prin intangiblilitate, inseparabilitate, variabilitate, perisabilitate şi lipsa proprietăţii, iar dintre aceste trăsături, *inseparabilitatea* este atribuită faptului că serviciile „nu pot fi separate de furnizorii lor, indiferent dacă ei sunt oameni sau maşini" (Philip Kotler, John Saunders, Gary Armstrong, Veronica Wong, *Principiile marketingului*, Bucureşti, Edit. Teora, 1998, p. 653 şi 699).

fi un produs un lucru sau complex de lucruri care are un efect asupra omului printr-o anumită folosire a lui. Potrivit acestui *perfect*, un produs este atât „un clopot care a fost sunat", cât şi „grupul sau formaţia" care „reprezintă serviciul" – în vreme ce dă sau când a terminat „un concert de muzică rock"[17], iar dacă mergem mai departe ajungem la a crede că înainte de *cârnaţi*, de pildă, ca produs am avea măcelarul şi managerul acestuia care au obosit fabricând acei cârnaţi pentru firma în care ei au muncit sau muncesc şi că asemenea produs(e) ar putea fi marfă, ceea ce alţi autori contestă, spunând că „muncitorii obosiţi şi sculele folosite [...] sunt desigur *outputuri* în toate procesele, dar scopul producţiei economice nu este să producă muncitori obosiţi şi utilaj uzat. De asemenea, cu câteva excepţii – automobilele şi locuinţele fiind cele mai izbitoare – niciun utilaj folosit nu are o piaţă în adevăratul sens al cuvântului şi, prin urmare, un «preţ de piaţă». În plus, dacă am introduce muncitorii obosiţi şi uneltele uzate printre produsele industriale, ar trebui să atribuim un preţ de cost acestor mărfuri neobişnuite. Evident, o asemenea propunere este absurdă", aşa că „Economia nu poate renunţa la fetişismul mărfii după cum fizica nu poate renunţa la fetişismul particulei elementare sau chimia la cel al moleculei."[18] Într-adevăr, din punctul de vedere al practicii, de *produs*, credem noi, trebuie să se vorbească, dacă vrem să nu violentăm limba ce-o vorbim, ca de un anumit *efect* al unei *cauze*[19], context în care cine vrea să spună că un asemenea efect, util, formează conţinutul noţiunii de *serviciu* poate face acest lucru, însă cu riscul de a confunda *serviciul* cu *utilitatea* întrebuinţării unui *bun* sau a unei *combinaţii de bunuri*[20], cu utilitatea *producţiei*, în toată generalitatea acesteia (adică inclusiv consumul), apreciată prin bunuri obiectuale, avantaje (de a călători, de a învăţa etc.), satisfacţii[21] şi alte rezultate. Altfel, se ajunge să se creadă că şi pâinea, de pildă, obţinută într-o fabrică de pâine sau într-o gospodărie este un serviciu, ceea ce ar relativiza şi mai mult unii dintre termenii cu care deja operăm.

Adeseori se spune că „nu există produse fără producţie"[22], iar dacă şi *serviciile* sunt *produse*, atunci ar mai trebui spus că nici serviciile nu există fără producţie, că în cadrul noţiunii de *producţie* – având gradul de generalitate pe care ni-l impune discuţia de faţă[23] – am putea distinge o *producţie de bunuri obiectuale* şi o *producţie de servicii*.

[17] *Ibidem*, p. 700.

[18] Nicholas Georgescu-Roegen, *Legea entropiei şi procesul economic*, Bucureşti, Edit. Politică, 1979, p. 366.

[19] „[...] produsul începe să existe în momentul în care opera a fost desăvârşită, după ce momentul operei a trecut, de exemplu clipa în care se termină desfacerea în surcele a unui butuc lovit cu toporul" (Tadeusz Kotarbinski, *op. cit.,* p. 69).

[20] „[...] o vorbire corectă nu suportă să se spună «efectul unui anumit autor»; nu se poate vorbi decât de efectul acţiunii cuiva [...]" (*Ibidem,* p. 73).

[21] „Este opera noastră bucuria sau deznădejdea unui semen de-al nostru căruia, printr-o mişcare voită a limbii, îi comunicăm o veste oarecare." (*Ibidem*, p. 56).

[22] Karl Marx, *Mizeria filosofiei*, în Marx-Engels, *Opere*, vol. 4, Bucureşti, Edit. Politică, 1958, p. 71.

[23] E locul să subliniez încă odată faptul că înţelesul pe care îl dau acestui termen, de *producţie*, este mult mai larg decât cel întâlnit în mod curent în vorbirea de zi cu zi şi în vorbirea de specialitate.

Dar, *piaţa* – ca mod de viaţă socială a oamenilor – şi nevoile de calcul, de evidenţă, de analiză şi de decizie complementare schimbului de bunuri între oameni prin comensurare recurg la termenul de *serviciu* sau *servicii* şi într-un alt sens decât acela de orice *efect util* a ceva, gândindu-mă la faptul că se comercializează de pildă tunsoarea sau deplasarea în spaţiu a cuiva, şi nu capetele tunse ori persoanele duse de ici-colo, iar totalul activităţii unuia sau al mai multor prestatori de servicii într-o anumită perioadă şi loc vizează întrebuinţări de bunuri de către cineva pentru altcineva. Din punctul de vedere al pieţei, serviciile nu se constituie într-o noţiune ce cuprinde în sfera ei şi mărfurile obiectuale şi cu atât mai puţin efectele utile ale unor asemenea mărfuri după ce ele ajung în posesia cumpărătorilor.

În această accepţiune a lor şi ţinând seama (nu fără anumite rezerve) de uzanţa termenilor *producţie* şi *consum*, unele servicii (precum făcutul la comandă a unui costum de haine din stofa clientului) sunt o *specie* a noţiunii de *producţie de bunuri obiectuale exterioare spaţial omului*, iar alte servicii (precum bărbieritul la frizer) sunt o specie a noţiunii de *consum* (ca producţie propriu-zisă a omului).

Potrivit altor uzanţe, deşi se consideră activităţi, *serviciile* sunt mai *servicii* decât *serviciile*, din varii motive[24]. Avem instituţii de învăţământ superior în care tinerii se specializează în *comerţ*, *turism şi servicii* (lăsând să se înţeleagă că nici comerţul şi nici turismul n-ar fi, total sau parţial, servicii), iar în lucrările de specialitate putem admira spiritul inventiv şi pătrunzător de alcătuire şi de alte asemenea sintagme[25], care trădează acelaşi lucru – o folosire mai puţin academică a noţiunii de *serviciu* sau *servicii*, pe lângă atâtea alte noţiuni cu care operăm, trecând destul de repede peste problema clarităţii lor.

Nădăjduim că, pentru cititorul interesat, cele arătate mai sus completează tabloul chestiunilor delicate semnalate până acum în această lucrare, chestiuni în care mulţi dintre noi „înoată", într-o măsură mai mică sau mai mare, cu mintea, iar în această preocupare dorim să înfăţişăm, în continuare, un mod aparte, ici şi colo, de abordare a *produsului intern* şi *extern* al unei comunităţi umane, ţinând seama de anumite uzanţe ale vorbirii în acest sens, printre care aceea că oamenii nu sunt cuprinşi în el, deşi şi ei sunt produs(e), iar prin priceperea şi ingeniozitatea lor sunt o mare avuţie[26], de care depinde existenţa lor[27].

[24] „Mult se poate învăţa de la economişti în ceea ce priveşte analiza şi construirea de noţiuni generale praxeologice, la care aceştia recurg fără reticenţe, de obicei restrângându-le aplicarea (atât în ceea ce priveşte folosinţa reală, cât şi în ceea ce priveşte definiţiile) la sfera intereselor economice" (Tadeusz Kotarbinski, *op. cit.,* p. 39).

[25] Ex.: „În decursul timpului, umanitatea a fost martora unor profunde transformări în structura şi funcţionarea economiei, cu dezvoltări şi performanţe impresionante sub aspect tehnic şi tehnologic, în producţie, comerţ, servicii şi mai ales în sistemul informaţional şi comunicaţional [...]" (Carmen Păunescu, *Marfa şi globalizarea pieţei*, Bucureşti, Edit. ASE, 2004, p. 19); „Dacă avem în vedere funcţiile principale pe care trebuie să le îndeplinească rezultatele activităţii umane, atunci acestea ar putea fi împărţite în: *activităţi producătoare de bunuri materiale, servicii, informaţii, activităţi culturale, educaţionale, sociale, spirituale, ecologice, cosmice etc.*" (Dumitru Ciucur, Ilie Gavrilă, Constantin Popescu, *Economie*, ed. a 2-a, Bucureşti, Edit. Economică, 2001, p. 52).

[26] „Principala avuţie a unei naţiuni va consta din priceperea şi ingeniozitatea cetăţenilor săi" (Robert B. Reich, *Munca naţiunilor*, Bucureşti, Edit. Paideia, 1996, p. 9).

2. **PRODUSUL INTERN**

O problemă importantă pentru fiecare individ şi, prin agregare, pentru orice comunitate umană dintr-un anumit teritoriu este volumul bunurilor obiectuale obţinute şi a serviciilor prestate pentru nevoi proprii şi pentru nevoi ale altora, în decursul unei perioade de timp, de obicei într-un an calendaristic. Pentru a desemna reuniunea acestor lucruri, limbajul curent apelează la termenul generic de *produs*, în virtutea faptului că prin produs(e) multă lume înţelege atât bunuri obiectuale, cât şi servicii, deşi la fel de mulţi par a fi şi cei care spun că nu numai serviciile sunt producţie, ci şi produsele[28] şi deci la fel de îndreptăţit ar fi şi termenul de *producţie*, în locul aceluia de *produs*.

2.1. CONŢINUTUL PRODUSULUI INTERN

Dacă la nivel de individ se poate spune că un ţăran a produs în localitatea sa 10 tone de cartofi [din care 500 de kg. pentru nevoi proprii, 200 de kg. pentru copiii lui ce locuiesc acum în alt teritoriu (la oraş, de pildă) şi restul pentru piaţă], 2 lăzi de morcovi ş.a.m.d., pentru toţi cei ce-şi desfăşoară activitatea într-un teritoriu, luaţi la un loc, e nevoie de o exprimare comună a rezultatelor muncii acestora, exprimare care, de foarte multă vreme, continuă să fie cea bănească.

Pentru ceea ce se oferă pieţei, pentru *bunurile marfare* avem *preţuri* (unitare – p_i – şi totale – P_i) de ofertă şi efective, din care numai o parte este aferentă muncii producătorilor nemijlociţi de mărfuri, aferentă muncii vii (a ţăranului, în exemplul de mai sus, care produce şi vinde cele 9.300 de kg. de cartofi) şi a altceva (a „ciupelii" de valoare de schimb de la cumpărători), probabil. Cealaltă parte din preţuri este aferentă unei munci aşa-zis *trecute* şi la altceva (valorii „ciupite" de vânzătorii condiţiilor materiale de aplicare a muncii vii), probabil.

În vorbirea curentă şi cea de specialitate, una dintre aceste două părţi („prima") dintr-unul sau din mai multe preţuri este cunoscută sub numele de *valoare adăugată* (va_i – în preţul unitar al unei mărfi; VA_i – în preţul unei cantităţi mai mari decât o unitate dintr-o marfă; $\sum_{i=1}^{m} VA_i$ în preţurile totale ale mai multor mărfuri, luate la un loc), iar cealaltă parte („a doua") sub numele de *cost(uri)*

[27] „L'homme ne peut vivre qu'en faisant fonctionner son esprit" et „toute l'activité de l'homme dépend de son intellect, de sa capacité fondamentale à conceptualiser, juger, questionner, apprendre, comprendre, entreprendre, découvrir, accumuler de nouvelles connaissances" (Henri Lepage, *Pourquoi la propriété*, Paris, Hachette, 1985, p. 394).

[28] „PRODÚCŢIE, *producţii,* s.f. **1.** Procesul creării bunurilor necesare existenţei şi dezvoltării societăţii, în cursul căruia oamenii transformă sau modifică obiectele din natură potrivit trebuinţelor lor. [...] **2.** Totalitatea produselor (**1**) obţinute în procesul muncii, într-o perioadă de timp determinată, într-un anumit sector al activităţii sociale etc. **3.** Lucrare, operă literară, ştiinţifică sau artistică. [...] Din fr. **production**" (DEX'98 – http://dexonline.ro/search.php?cuv=productie).

material(e) de obţinere şi/sau comercializare a mărfii sau *a mărfurilor* (cm_i, CM_i şi $\sum_{i=1}^{m} CM_i$ – analog mărimilor va_i, VA_i şi $\sum_{i=1}^{m} VA_i$). Pentru a evita cuprinderea în aceste costuri a *valorii adăugate* în produsele finite, semifabricatele şi serviciile care formează *circulaţia internă*[29] în cadrul respectivei verigi a diviziunii muncii, consider că el(e) constau doar din consum(uri) de mijloace de muncă, obiecte ale muncii şi servicii din afara/exteriorul acelei verigi[30].

În afară de *bunuri marfare* avem numeroase *bunuri ne-* sau *non-marfare*, pentru a căror însumare ne folosim de asemenea de *preţ(uri)*, dedus(e) din cel(e) practicat(e) pe piaţă sau din calcul(e).

Dacă luăm *figura 1.1* ca o schemă generală de producere de bunuri (produse obiectuale şi servicii) într-un anume teritoriu şi într-o anumită perioadă şi acceptăm notaţiile şi consideraţiile făcute până acum, se poate scrie următorul model matematic de calcul simplificat al *produsului intern*:

$$\begin{cases} \underbrace{Q_{11}p_1 + Q_{12}p_2 + \ldots + Q_{1j}p_j + \ldots + Q_{1n}p_n}_{\sum_{j=1}^{n} Q_{1j}p_j = CM_1} + VA_1 = Q_1 p_1 \ sau \ P_1 \\ Q_{21}p_1 + Q_{22}p_2 + \ldots + Q_{2j}p_j + \ldots + Q_{2n}p_n + VA_2 = Q_2 p_2 \ sau \ P_2 \\ \ldots \quad \ldots \quad \ldots \quad \ldots \quad \ldots \quad \ldots \quad \ldots \quad \ldots \quad \ldots \\ \underbrace{Q_{i1}p_1 + Q_{i2}p_2 + \ldots + Q_{ij}p_j + \ldots + Q_{in}p_n}_{\sum_{j=1}^{n} Q_{ij}p_j = CM_i} + VA_i = Q_i p_i \ sau \ P_i \\ \ldots \quad \ldots \quad \ldots \quad \ldots \quad \ldots \quad \ldots \quad \ldots \quad \ldots \quad \ldots \\ Q_{m1}p_1 + Q_{m2}p_2 + \ldots + Q_{mj}p_j + \ldots + Q_{mn}p_n + VA_m = Q_m p_m \ sau \ P_m \end{cases}$$

$$\underbrace{\qquad\qquad\qquad\qquad\qquad\qquad}_{\sum_{i=1}^{m}\sum_{j=1}^{n} Q_{ij}p_j = \sum_{i=1}^{m} CM_i} \quad \underbrace{\quad}_{\sum_{i=1}^{m} VA_i} \quad \underbrace{\quad}_{\sum_{i=1}^{m} Q_i p_i} \quad \underbrace{\quad}_{\sum_{i=1}^{m} P_i}$$

[29] „CIRCULAŢIE INTERNĂ, *indicator* (v.) statistic ce caracterizează, în expresie bănească, totalitatea produselor finite, semifabricatelor şi lucrărilor cu caracter industrial executate în secţiile industriale ale întreprinderii şi care sunt consumate sau prelucrate, în continuare, în cadrul acesteia" [*** *Dicţionar de conducere şi organizare*, Bucureşti, Edit. Politică, 1985, p. 131).

[30] Această precizare are în vedere faptul că pentru a produce anumite mărfuri se cumpără alte mărfuri, dintre care unele pot fi servicii, iar serviciile sunt, într-o măsură mai mică sau mai mare, întrebuinţări de forţă de muncă şi o astfel de întrebuinţare (de forţă de muncă de către vânzător) nu-i, pentru cumpărătorul ei, un cost material, aşa cum este întrebuinţarea de pildă a făinii la obţinerea pâinii. În plus, nu orice cost material al unui producător de mărfuri este întotdeauna complementar valorii adăugate de acel producător. Astfel, dacă un brutar să zicem obţine pâine din sau şi din făină din producţie proprie, atunci în costul material reprezentând consumul de făină o parte este valoare adăugată de el, iar ca şi el există numeroşi alţi producători de mărfuri care lucrează de asemenea cu *semifabricate* din propducţie proprie.

2.2. FORME ALE PRODUSULUI INTERN

Folosirea banilor ca material pentru exprimarea valorii de schimb a mărfurilor oferă posibilitatea unei evaluări asemănătoare şi a bunurilor *ne* sau *non-marfare* (precum sunt cele 500 şi 200 de kg de cartofi ale ţăranului-fermier de mai sus) care se produc într-o anumită perioadă în cadrul unui teritoriu, iar prin însumarea lor cu bunurile marfare produse şi/sau comercializate în acelaşi spaţiu şi răstimp putem obţine un indicator de *produs intern*[31] cu următoarele 3 variante de calcul ale acestuia: *net* (PNI), *brut* (PBI) şi *global* (PGI)[32], inspirându-ne din teoria şi practica determinării *produsului intern net* (PIN), *a produsului intern brut* (PIB) şi a altor aşa-zise *agregate*[33] ale economiei naţionale.

2.2.1. **Produsul net intern**

Dacă notăm cu α apartenenţa unui bun la *(sub)grupa bunurilor ne-* sau *non-marfare*, cu β apartenenţa unui bun la *(sub)grupa bunurilor marfare* şi cu T teritoriul în care se obţin bunurile, atunci putem scrie:

$$\sum_{i=1}^{n} VAI_i^T = \sum_{i=1}^{m} VAI_i^{\alpha T} + \sum_{i=1}^{m} VAI_i^{\beta T} = PNI^{\alpha T} + PNI^{\beta T} = PNI^T$$

Altfel spus, *produsul net* obţinut în *cadrul* sau în *interiorul unui teritoriu* (PNI^T) este egal cu suma valorilor adăugate în acel teritoriu $\left(\sum_{i=1}^{m} VAI_i^T\right)$, cu valoarea adăugată în producţia de bunuri ne- sau non-marfare (dacă ne este permisă întrebuinţarea noţiunii de valoare adăugată şi aici, în producţia de bunuri ne- sau non-marfare – $\sum_{i=1}^{m} VAI_i^{\alpha T}$, respectiv $PNI^{\alpha T}$) şi în producţia şi/sau comercializarea mărfurilor $\left(\sum_{i=1}^{m} VAI_i^{\beta T}\right.$, respectiv $\left. PNI^{\beta T}\right)$ în decursul unei perioade de timp, de obicei un an, în cadrul unui teritoriu (T): comună, oraş, judeţ, regiune, provincie, ţară etc.

[31] „Conceptul «intern» presupune luarea în considerare a tuturor subiecţilor economici care îşi desfăşoară activitatea în interiorul ţării, indiferent dacă ei sunt cetăţeni autohtoni sau străini" (Mihaela Nicoară, *Sistemul conturilor naţionale*, Cluj-Napoca, Edit. Risoprint, 2005, p. 37).

[32] În privinţa produsului intern de un fel sau altul, prefer notaţiile PNI, PBI şi PGI, în loc de PIN, PIB şi PIG, pentru a avea un cadru distinct unor soluţii la eventuale limite ale cunoaşterii acestui produs aproape exclusiv la nivel naţional şi pentru a adânci, dacă e posibil, propria mea convingere în legătură cu el şi la alte nivele de organizare teritorială a oamenilor.

[33] „Agregatele sunt mărimi sintetice care măsoară rezultatul întregii activităţi. Agregatele pot fi globale sau evaluate individual" (Gilbert Abraham-Frois, *Economia politică*, ediţia a 4-a, Bucureşti, Edit. Humanitas, 1994, p. 469).

2.2.2. **Produsul brut intern**

Anual, la nivelul unei ţări se calculează şi se analizează (în sine şi comparativ cu alte ţări) indicatorul *produs intern brut* (PIB), indicator care se poate utiliza şi la alte nivele teritoriale (regiuni, judeţe etc.) de organizare a activităţii umane, rezultând un *produs brut* particular (PBI^T – produs brut obţinut în cadrul sau interiorul teritoriului *T*).

Ca şi în cazul *produsului net intern* (PNI^T), putem distinge un *produs brut intern necomercial* $\left(PBI^{\alpha T}\right)$ şi un *produs brut intern comercial* $\left(PBI^{\beta T}\right)$[34], adică:

$$PBI^{\alpha T} + PBI^{\beta T} = PBI^T$$

În opinia majorităţii specialiştilor, la nivel naţional, PIB este PIN plus consum de capital fix, două componente[35] reunite, la un loc, sub numele când de *valoare*[36], când de *valoare adăugată*[37], când de *valoare adăugată brută*[38].

Rămânând la aceste două componente, pentru mai multă claritate, noi spunem că PIB este sumă de *valori adăugate* $\left(\sum_{i=1}^{m} VAI_i\right)$ şi de *amortismente* $\left(\sum_{i=1}^{m} AMI_i\right)$[39].

În mod analog, pentru un teritoriu (*T*) oarecare, putem scrie relaţia:

[34] „PIB poate fi descompus între *produsul interior brut comercial şi necomercial*" (*Ibidem*, p. 470).

[35] La aceste două componente uneori se adaugă şi altele, precum taxele vamale şi alte impozite. Ex.: „PIB = Valori adăugate ale ramurilor + TVA asupra produselor + Taxe vamale" (Gilbert ABRAHAM-FROIS, *op. cit*., p. 469); „**P**.**i**.**b**. reprezintă suma valorilor adăugate realizate de agenţii economici care activează într-o ţară, la care se adaugă taxa pe valoarea adăugată corespunzătoare produselor şi taxele vamale" (Gh. D. Bistriceanu, *Lexicon de finanţe, bănci, asigurări*, vol. III, Bucureşti, Edit. Economică, 2001, p. 128).

[36] „PRODUS INTERN BRUT, indicator sintetic al economiei naţionale, care exprimă valoarea tuturor mărfurilor produse şi a serviciilor prestate într-o anumită perioadă, de obicei un an, de către o anumită naţiune" (*Ibidem*, p. 128).

[37] Ex.: „[...] PIB este definit ca *suma valorilor adăugate* pe diferite sectoare [...]" (Gilbert Abraham-Frois, *op. cit*., p. 469); „**Produsul intern brut P.I.B.** reprezintă mărimea valorii adăugate obţinute în interiorul unei ţări de către subiecţii (operatorii) economici autohtoni şi străini, în decursul unei anumite perioade de timp, de obicei un an şi ajunge la ultimul stadiu al circuitului economic" [Aurel Negucioiu (coord.), Anton Drăgoescu şi Sabin Pop, *Economie politică,* vol. II, Cluj-Napoca, Edit. George Barițiu, 1998, p. 204].

[38] În acest sens, a se vedea, de pildă *** *Economia politică,* Editor Academia de Studii Economice, Edit. Economică, Bucureşti, 1995, p. 320; Florina Tănase, *Preţurile şi indicatorii macroeconomici*, Bucureşti, Edit. All Beck, 1998, p. 53.

[39] „AMORTISMENT, sumă corespunzătoare sistemului de amortizare aplicat, care se constituie treptat, în timp, pe seama costurilor de producţie şi care se folosesşte, în principal, pentru înfăptuirea reproducţiei simple şi, în oarecare măsură, chiar şi pentru realizarea reproducţiei lărgite" (Gheorghe D. Bistriceanu, *op. cit*., vol. I, 2001, p. 75).

$$PBI^T = \sum_{i=1}^{m} VAI_i^T + \sum_{i=1}^{m} AMI_i^T ,$$

relaţie în care putem distinge, la nevoie, atât în $\sum_{i=1}^{m} VAI_i^T$, cât şi în $\sum_{i=1}^{m} AMI_i^T$, două componente, una necomercială (α) şi alta comercială (β).

2.2.3. **Produsul global intern**

Pentru caracterizarea activităţii de producţie şi de comercializare de bunuri ce se desfăşoară în cadrul unui numit teritoriu într-o anumită perioadă de timp se poate institui şi calcula indicatorul *produs global intern* (PGI), ca o combinaţie între costurile exterioare ale celor ce obţin şi/sau comercializează bunuri şi valorile adăugate în această activitate (de producţie şi comercializarea de bunuri).

$$PGI^T = \sum_{i=1}^{m} VAI_i^T + \sum_{i=1}^{m} CMI_i^T$$

Un element important al costurilor exterioare ale celui ce obţine şi/sau comercializează un bun (al unui CM_i) este *uzura* mijloacelor de muncă, având, printre expresiile ei băneşti, *amortismentul* (AM_i). Includerea *uzurii* şi, prin ea, a *amortismentului* în *costu(ri)l(e) exterio(a)r(e)* are în vedere faptul că mijloacele de muncă care se supun amortizării se obţin de regulă prin cumpărare, de la alte persoane decât cele care le întrebuinţează, la fel ca atâtea alte condiţii materiale de aplicare a muncii vii, de care ele se deosebesc doar prin durata lor de folosire, convenţional mai mare de un an. Altfel spus, *amortismentul* este de regulă un cost material indus din afară.

Potrivit acestei teorii, AMI_i^T (inclusă mai sus în *produsul brut intern* – PBI_i^T) face parte din CMI_i^T, în care ea se consideră a fi ba *consum intermediar*[40], ba ceva alături de *consumul intermediar*[41]. Potrivit unei alte teorii, aceea că, deşi e

[40] „Dacă se doreşte să se măsoare contribuţia proprie a unui agent la producţia naţională, trebuie să se scadă din valoarea producţiei sale valoarea consumurilor intermediare (pe care el nu le-a produs)" [Jacques Généreux, *Economie politică*, Bucureşti, Edit. All Beck, vol. 2 (*Macroeconomie şi contabilitate naţională*), 2000, p. 19].

[41] „**Consumurile intermediare** constituie bunurile necesare producţiei şi care, fie sunt incluse în produs în cursul procesului productiv (ex.: ţesătura rochiei), fie dispar (ex.: energia consumată de maşini). Consumurile intermediare cuprind materiile prime, energia, produsele semifabricate, serviciile marfă cumpărate de întreprindere de la altele, dar nu capitalul fix" (Janine Bremond şi Alain Geledan, *Dicţionar economic şi social*, Bucureşti, Edit. Expert, 1995, p. 88); „*Consumul intermediar* reprezintă valoarea bunurilor (altele decât bunurile de capital fix) şi serviciilor comerciale consumate pe parcursul perioadei în procesul curent al producţiei" (Gilbert Abraham-Frois, *Economia politică,* Bucureşti, Edit. Humanitas, 1998*,* p. 480); „*Consumul intermediar* reprezintă valoarea bunurilor, altele decât bunurile de capital fix, şi a serviciilor destinate pieţei, consumate în perioada considerată pentru a produce alte

un cost material, totuşi, ba consumul de capital fix, ba amortismentul este când valoare adăugată, când valoare adăugată brută. Dintre aceste două teorii, eu prefer prima teorie[42], întrucât ea ne scuteşte de complicaţii inutile, precum: anumite *costuri materiale* sunt *valoare adăugată*; *valoarea adăugată* este o noţiune *subordinată* noţiunii de *valoare adăugată brută*; *taxa pe valoarea adăugată* ar fi un *impozit pe valoarea adăugată netă*, nu brută, contrar, de pildă, impozitului pe profit sau pe salariu.

2.3. PROPRIETATEA ASUPRA PRODUSULUI INTERN

Din punct de vedere al proprietăţii asupra bunurilor care se produc şi/sau comercializează în cadrul sau în interiorul unui teritoriu putem distinge un *produs intern al cetăţenilor*[43] şi un *produs intern al străinilor*[44], fiecare dintre ele în cele 3 (trei) variante de calcul ale *produsului intern*, şi anume: 1a) *produs net intern al cetăţenilor* ($PNIC^T$); 1b) *produs brut intern al cetăţenilor* ($PBIC^T$); 1c) *produs global intern al cetăţenilor* ($PGIC^T$); 2a) *produs net intern al străinilor* ($PNIS^T$); 2b) *produs brut intern al străinilor* ($PBIS^T$); 2c) *produs global intern al străinilor* ($PGIS^T$).

Produsul, de un fel (*net*) sau altul (*brut*, respectiv *global*), al cetăţenilor şi al străinilor dintr-un teritoriu, poate fi structurat în elemente corespunzătoare de valoare adăugată (*VA*), amortismente (*AM*) şi/sau costuri materiale (*CM*), numai pe total bunuri sau şi pe cele două (sub)mulţimi de bunuri (ne- sau non-marfare – marcate cu α – şi marfare – marcate cu β).

Astfel, sintetic, putem scrie:

$$PNI^T = PNIC^T + PNIS^T \text{ sau } \sum_{i=1}^{m} VAIC_i^T + \sum_{i=1}^{m} VAIS_i^T$$

bunuri şi servicii" (Marius Băcescu şi Angelica Băcescu-Cărbunaru, *Macroeconomie şi politici macroeconomice,* Bucureşti, Edit. All, 1998*,* p. 66); „CONSUM INTERMEDIAR, consum de bunuri economice, cu excepţia capitalului fix, pentru a produce alte bunuri" [Constantin POPESCU, în *Dicţionar de economie*, Niţă Dobrotă (coord.), Bucureşti, Edit. Economică, 1999, p. 124].

[42] „Preferăm teoria care se afirmă în competiţia dintre teorii, pe care selecţia o indică drept cea mai aptă să supravieţuiască, teoria care poate fi testată cel mai sever şi care a trecut cu succes, până acum, teste din cele mai severe. Teoria este un instrument pe care îl punem la probă prin aplicaţiile sale şi a cărei adecvare o judecăm pe temeiul rezultatelor aplicaţiilor sale" (Karl R. Popper, *Logica cercetării*, Bucureşti, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1981, p. 135).

[43] „CETĂŢEAN, -Ă, *cetăţeni*, *-e*, s.m. şi f. Locuitor al unui stat, care se bucură de drepturi civile şi politice şi care are anumite obligaţii faţă de acel stat" (DEX '98 – http://dexonline.ro/search.php?cuv=cetatean).

[44] „STRĂÍN, -Ă, *străini, -e*, adj., s.m. şi f. (Persoană) care face parte din populaţia altei ţări decât aceea în care se află sau trăieşte; (om, fiinţă) care este originară din altă regiune, localitate etc. decât aceea în care se află sau locuieşte, trăieşte. ♦ (Persoană) care aparţine unei naţionalităţi ce nu formează, în cadrul unui stat, o minoritate naţională." (DEX '98 – http://dexonline.ro/search.php?cuv=strain).

$$PBI^T = PBIC^T + PBIS^T \quad \text{sau}$$

$$\left(\sum_{i=1}^{m} VAIC_i^T + \sum_{i=1}^{m} AMIC_i^T\right) + \left(\sum_{i=1}^{m} VAIS_i^T + \sum_{i=1}^{m} AMIS_i^T\right)$$

$$PGI^T = PGIC^T + PGIS^T \quad \text{sau}$$

$$\left(\sum_{i=1}^{m} VAIC_i^T + \sum_{i=1}^{m} CEIC_i^T\right) + \left(\sum_{i=1}^{m} VAIS_i^T + \sum_{i=1}^{m} CEIS_i^T\right),$$

iar analitic, $\sum_{i=1}^{m} VAIC_i^T$, bunăoară, egal cu $\sum_{i=1}^{m} VAIC_i^{\alpha T} + \sum_{i=1}^{m} VAIC_i^{\beta T}$, ş.a.m.d.

3. **PRODUSUL EXTERN AL CETĂŢENILOR DINTR-UN TERITORIU**

Aşa cum anumite persoane din afara unui teritoriu produc şi/sau comercializează bunuri obiectuale/palpabile/tangibile şi servicii în acel teritoriu ($PNIS^T$, $PBIS^T$ şi $PGIS^T$), la fel, unii cetăţeni din acest teritoriu pot produce şi/sau comercializa bunuri în alt sau alte teritorii. Acest produs al cetăţenilor este un *produs extern* de un fel (*net*) sau altul (*brut* ori *global*) respectiv $PNEC^T$, $PBEC^T$ şi $PGEC^T$.

Prin nivelul absolut al unuia sau al altuia dintre aceşti indicatori ($PNEC^T$, $PBEC^T$ şi $PGEC^T$), dar mai ales relativ – ca ordin de mărime faţă de indicatorii $PNIS^T$, $PBIS^T$ şi $PGIS^T$, ne putem face o imagine asupra aservirii sau independenţei cetăţenilor din teritoriul T faţă „străinătate”. Bunăoară, dacă raportul dintre $PBEC^T$ şi $PBIS^T$ este supraunitar, atunci comunitatea cetăţenilor din teritoriul *T* este relativ independentă de străinătate din punctul de vedere al produsului brut pe care l-a creat, iar invers, ea este aservită acesteia („străinătăţii”).

La nivel de ţări, o astfel de aservire vine din perioada colonială, iar astăzi ea este pe cale de a se *globaliza*, în numele unui „concept care a ajuns să fie acceptat drept literă de lege”, acela de *creştere* economică, ne spune unul din numeroşii „mecenari” sau „asasini economici” – „profesionişti bine plătiţi care escrochează ţări din întreaga lume pentru sume ajungând la trilioane de dolari”, direcţionând „bani de la Banca Mondială, de la Agenţia SUA pentru Dezvoltare Internaţională (USAID), precum şi de la alte organizaţii de «ajutorare» străine către seifurile corporaţiilor gigant şi buzunarele câtorva familii de bogătaşi care controlează resursele naturale ale planetei”, utilizând în acest scop mijloace care „variază de la rapoarte financiare trucate, mită, şantaj, sex [...] până la crimă”. „Indivizi ca mine – mai adaugă acest mărturisitor al propriei sale vieţi – primesc salarii scandalos de mari pentru a crea legăturile sistemului. Dacă dăm greş, o formă şi mai diabolică de

asasin economic, şacalul, intră în scenă. Iar dacă şi şacalii eşuează, atunci treaba pică în sarcina armatei."[45]

4. **PRODUSUL REUNIT AL CETĂȚENILOR DINTR-UN TERITORIU**

În literatura de specialitate occidentală în general, în cea din Statele Unite ale Americii în special, cel mai cuprinzător şi, totodată, cel mai menționat indicator macrosocial pare a fi aşa-numitul *produs național brut*[46].

Acest indicator se consideră a fi o măsură a producției „realizată de factorii de producție (muncă, proprietate, întreprindere) furnizați de rezidenți", măsură obținută din PIB, prin adăugarea la acesta a veniturilor factorilor de producție „primite de la restul lumii fără cele vărsate restului lumii."[47]

Potrivit notațiilor făcute de noi şi legăturilor dintre ele prezentate sinoptic în *tabelul 1*, un asemenea produs sau producție se determină cu următoarea relație de calcul, în care termenii utilizați sunt mărimi naționale:

$$PBR = PBIC + PBE = PBI - PBIS + PBE$$

În mod analog, mai avem:

$$PNR = PNIC + PNE = PNI - PNIS + PNE$$

$$PGR = PGIC + PGE = PGI - PGIS + PGE$$

Indicatorii *PNR*, *PBR* şi *PGR* sunt, în general vorbind, indicatori de avuție a cetățenilor dintr-un anume teritoriu (sat, comună, oraş, județ, regiune, țară, comunitate de state, continent etc.), iar ca apartenență eu îi consider a fi indicatori ai *ştiinței avuției* – o *disciplină mai generală decât disciplina economie*, dacă acceptăm că şi omul este un element de avuție şi recunoaştem că până acum *economia*, ca ştiință, l-a omis pe acest element din calculele sale. Cazul pare a fi analog cu cel al politicienilor noştri, care sunt de acord cu introducerea votului uninominal, numai că nu votează o lege în acest sens.

Împreună, resursele naturale, avuția acumulată anterior şi produsul sau producția curentă continuă să fie obiect de *înstrăinare* sau de *alienare* – cum se mai spune, la diferite nivele de organizare a lumii.

La nivel mondial, observă un renumit autointitulat *mercenar* sau *asasin economic*, „preşedinții executivi ai celor mai respectate companii din țara" care a ajuns să aibă „capacitatea, banii şi puterea de a schimba actuala stare de lucruri [...] angajează oameni cu salarii de mizerie pentru a trudi din greu, în condiții inumane,

[45] John Perkins, *Confesiunile unui asasin economic*, Bucureşti, 2007, Edit. Litera Internațional, p. 10, 14 şi 15.

[46] „Unii oameni urmăresc comportamentul P.N.B. – aşa cum este el cunoscut uzual – cu aceeaşi atenție cu care copiii ascultă buletinul meteo în dimineața unui picnic" (Paul Heine, citat după Niță Dobrotă, *Economie politică,* Bucureşti, Edit. Economică, 1995, p. 293).

[47] Gilbert Abraham-Frois, *op. cit*., p. 470.

în atelierele înfiorătoare din Asia. Companiile petroliere poluează în mod absurd râurile din pădurea tropicală, ucigând deliberat oameni, animale şi plante şi comiţând un adevărat genocid în moştenirea civilizaţiilor străvechi. Industria farmaceutică le refuză medicamentele ce pot salva viaţa a milioane de africani infestaţi cu virusul HIV. Douăsprezece milioane de familii din chiar Statele Unite trăiesc cu grija zilei de mâine. Industria energetică a creat un Enron, industria contabilităţii, un Anderson" ş.a.m.d.[48]

Tabelul 1

Indicatori de producţie şi elemente de calcul al acestor indicatori

Indicatori şi structuri ale acestora				**Simbol**	**Relaţii de calcul**
1	2	3	4	5	6
Costuri Materiale (CM)	Interne (I)	Total		CMI	= CMIC+CMIS
		Din care:	Cetăţeni (C)	CMIC	
			Străini (S)	CMIS	
	Externe (E)			CME	
	Reunite (R)			CMR	= CMIC+CME
Amortismente (AM)	Interne (I)	Total		AMI	= AMIC+AMIS
		Din care:	Cetăţeni (C)	AMIC	
			Străini (S)	AMIS	
	Externe (E)			AME	
	Reunite (R)			AMR	= AMIC+AME
Valoare adăugată (VA)	Intern (I)	Total		VAI	= VAIC+VAIS
		Din care:	Cetăţeni (C)	VAIC	
			Străini (S)	VAIS	
	Extern (E)			VAE	
	Reunită (R)			VAR	= VAIC+VAE
Producţie netă (PN)	Internă (I)	Totală		PNI	= PNIC+PNIS = VAI
		Din care:	Cetăţeni (C)	PNIC	= VAIC
			Străini (S)	PNIS	= VAIS
	Externă (E)			PNE	= VAE
	Reunită (R)			PNR	= PNIC+PNE = VAIC+VAE
Producţie brută (PB)	Internă (I)	Totală		PBI	= PBIC+PBIS = VAI+AMI
		Din care:	Cetăţeni (C)	PBIC	= VAIC+AMIC
			Străini (S)	PBIS	= VAIS+AMIS
	Externă (E)			PBE	= VAE+AME
	Reunită (R)			PBR	= PBIC+PBE
Producţie glogală (PG)	Internă (I)	Totală		PGI	= PGIC+PGIS
		Din care:	Cetăţeni (C)	PGIC	= VAIC+CMIC
			Străini (S)	PGIS	= VAIS+CMIS
	Externă (E)			PGE	= VAE+CME
	Reunită (R)			PGR	= PGIC+PGE

[48] John Perkins, *op. cit*., p. 11, 13–14, 81–82 ş.a.

Modalităţile de alienare şi implicit de îmbogăţire pe această cale sunt numeroase şi mai mult sau mai puţin murdare. La cele arătate în lucrarea aşa-zisului *asasin economic* mai sus amintit, sunt tentat să adaug măcar încă două: *privatizarea* păguboasă şi *controlul* asupra creaţiei ştiinţifice de „vârf".

La noi, după 1989, o mână de funcţionari recrutaţi politic şi adesea la întâmplare şi-au vândut şi au vândut străinilor, cu de la ei putere şi cât ai bate din palme, în numele unei privatizări prost înţelese, ceea ce un popor întreg a reuşit să adune şi să folosească (cu suficientă pricepere şi eficienţă, dacă ar fi fost mai motivat) aproape un jumătate de secol.

În privinţa creaţiei ştiinţifice, asistăm la două procese majore: *pe de o parte*, la plecarea „spre alte meserii, mai bine plătite, sau spre alte ţări, definitiv sau temporar, dar fără garanţia întoarcerii", a numeroşi oameni de ştiinţă[49], iar *pe de altă parte*, la valorificarea în străinătate – când pe gratis, când pe mai nimic (pecuniar) – a unor importante rezultate furnizate de cercetări îndelungate şi costisitoare.

Pentru a scoate ce-i mai bun de la cei ce continuă să cerceteze cu toată puterea lor câtă vreme au suficienţi bani pentru a supravieţui decent, după 1989, o serie de *achizitori* ne-au cutreierat ţara şi probabil că ne cutreieră şi acum, ca alternativă la ceea ce guvernele şi guvernanţii, de ieri şi de azi, au cam uitat să facă – să manifeste mai mult interes pentru finanţarea şi valorificarea cercetării ştiinţifice. S-au adunat şi se mai adună probabil idei valoroase precum adunau ţiganii obiele în perioada când banii erau confecţionaţi din hârtie cu amestec textil. Şi pentru că asemenea rezultate au devenit tot mai rare, s-a trecut la obligativitatea efectuării de cercetări în mod gratuit şi pe o finanţare de completare a veniturilor cercetătorului din granturi şi contracte comerciale[50].

Printre altele, cadrului didactic şi/sau cercetătorului i se cere să se implice într-o evaluare „purtând câteodată amprenta unor capricii şi măsuri arbitrare ale factorilor de decizie"[51], iar pentru a obţine un titlu didactic şi/sau de cercetare superior i se cere să aibă în prealabil *x* cărţi, *y* articole/studii/brevete de invenţie cotate ISI (*Institute of Scientific Information*) sau indexate în baze de date internaţionale de referinţă pentru domeniul în care vrei să obţii titlul (domeniu stabilit de *Consiliul Naţional de Atestare a Titlurilor, Diplomelor şi Certificatelor Universitare* – C.N.A.T.D.C.U.) ş.a.m.d., dar şi un post liber/ vacant pentru a fi promovat[52].

[49] Gheorghe PĂUN, *Gânduri despre cercetarea fundamentală*, „Academica", Anul VIII, nr. 9-10 (93/94), iulie–august 1998, p. 40.

[50] Pentru alte detalii în această privinţă, a se vedea, de pildă Vasile Marian, *Aspecte ale finanţării cercetării ştiinţifice*, „Studii şi cercetări din domeniul ştiinţelor socio-umane", vol. 12, Cluj-Napoca, Edit. Argonaut, 2004, p. 325–333; Idem, *Căi şi mijloace de stimulare a cercetării ştiinţifice în învăţământul superior*, „Probleme actuale ale gândirii, ştiinţei şi practicii economico-sociale", vol. VIII, Cluj-Napoca, Edit. Risoprint, 2005, p. 34–45.

[51] Vasile Marian, *Evaluarea resurselor umane în cercetarea ştiinţifică*, „Studii şi cercetări din domeniul ştiinţelor socio-umane", Editor Academia Română – Filiala Cluj-Napoca – Institutul de Cercetări Socio-Umane din Cluj-Napoca, Cluj-Napoca, Edit. Argonaut, 2000, vol. 6, p. 53.

[52] „Destui oameni, care n-au fost în stare să conducă o slujnică şi un valet, au avut pretenţia să facă ordine în univers cu pana lor" [François Marie Arouet (*alias* Voltaire), *Dialoguri şi anecdote filosofice*, Bucureşti, Edit. Univers, 1985, p. 325].